

ESKİ YAKINDOĞU'DA SAVAŞ TUTSAKLARININ GÜVENLİĞİ VE KONTROLÜ SIRASINDA YAŞANAN TIBBİ KOMPLİKASYONLAR*

P. B. Adamson**

Çeviren: Gökhan Kağnıcı***

Eski Yakındoğu'da tüm askeri liderler, esirlere karşı davranışlarında çok acımasızdı. Mısırlılar M.Ö. üçüncü binyılın ikinci yarısından itibaren kuzeydoğudaki komşularına sürekli, cezalandırmaya yönelik seferler düzenlemek zorunda kaldılar. Mezopotamyalılar, zaman zaman Anadolu'nun Akdeniz kıyılarına kadar uzanan askeri seferlere çıktılar. Akkad hanedanlığı aynı dönemlerde Anadolu'nun güneyinde ticareti kontrol altına aldılar.¹ M.Ö. ikinci binyılın başlarında Mısır ve Mezopotamya güçleri bazen Kuzey Suriye bölgesinde savaşlar yaptılar. Asurlular M.Ö. birinci binyılın ilk yarısında sık sık Suriye, Anadolu ve Mısır'da büyük istilalara giriştiler.

Coğrafi özellikler bakımından birbirlerinden çoğu kez geniş ölçüde ayrılmalarına rağmen Anadolu'daki farklı devletler savaşmak ve savaşta ele geçirdikleri esirlerin sorunlarıyla uğraşmak konusunda belirli bir oranda birbirlerinin yöntemlerinden etkilendi. M.Ö. üçüncü ve ikinci binyıllarda

---

* Bu makale Medical History'nin izniyle Türkçe'ye çevrilmiştir. Makalenin tam künyesi şöyledir; P. B. Adamson, "Medical Complications Associated With Security and Control of Prisoners of War in the Ancient Near East", *Medical History*, 1990, 34: 311-319. Ayrıca makalenin orijinal hali PubMed Central'in internet sitesinde de mevcuttur (www.pubmedcentral.nih.gov).

** P. B. Adamson, 6 Crag Lane, Knaresborough, North Yorks. HG5 8EE.

*** Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Programı Doktora Öğrencisi. E-posta: ege525@gmail.com.

¹ A. L. Oppenheim, "Babylonian and Assyrian historical texts", *Ancient Near Eastern texts*, ed. J. B. Pritchard, Princeton University Press. 1969 (daha sonra ANET olarak geçecektir), 265-317 ve 266-7, "Sargon Chronicle" (a). A. Gardiner, *Egypt of the Pharaohs*, Oxford, Clarendon Press, 1962, 95, 98. P. Matthiae, *Ebla*, Londra, Hodder and Stoughton, 1980, 59-60. Yazar metinde "kuzeyinde" demişse de tarihi bilgilerimize göre güney olmalıdır (Ç.N.).

Mısırlılar ve Mezopotamyalıların daha küçük çaplı seferleri çok sayıda savaş esiri ortaya çıkarmadığı gibi, bunların hepsinin de kolay bir şekilde galip güçler tarafından üstesinden gelinmişti. M.Ö. birinci binyılda durum daha kötü bir hal aldı. Ciddi bir askeri güç olarak ortaya çıkan herhangi bir devletin savaşta ele geçirdiği ganimetlerden olan çok sayıda hayvan ve köleyi kendi ülkesine zorla sürgün ettiği bilinmektedir.

Tüm savaş esirleri kendiliğinden, zafer kazananın malı (köleleri) haline gelmekteydi. Genellikle düşmana karşı silahla karşı koyduğu anlaşılan bütün yetişkin erkeklere ve suçsuz sayılan küçük çocuklar ile kadınlara esir alındıktan sonra yapılan muamelede belirgin bir fark söz konusuydu. Esirleri uzak ülkelere götürmenin devletlerarası anlaşmazlıkları giderme konusunda en tatmin edici yöntem olduğu çok geçmeden anlaşıldı. Çok sayıda esir, sağlıklı kalmak koşuluyla, savaşta galip gelenlerin sömüreceği hazır ve uygun bir iş gücü kaynağıydı. Ancak Asur fetihleri, savaşın etkilediği bölgelerdeki işçilerin sayısının azalmasına ve işgal edilen ülkelerin, bilhassa Kuzey Suriye'nin ekonomisinin çökmesine neden oldu. Yetişkin erkek ve kadınlar çoğu kez tapınaklarda çalıştırılırdı.² Bununla birlikte bazı erkekler savaşın galip kralının ordusunda askerlik yapmaya zorlanmış olabilir.³

Kralî Tutsaklar

Savaşta canlı ele geçirilen düşman bir krala ya da prens çoğunlukla kötü muamele edilirdi. Kraliyete ait bu kişinin halkın önünde aşağılanması çok önemliydi. Kralî tutsağa yapılan fiziksel cezalandırma, ikinci sırada önem arz etmekteydi. Ele geçirilen kişi, tutsak edildikten kısa bir süre sonra öldürülürdü.⁴ Fakat Mezopotamya'da, daha ziyade, kral ya da prens evcil bir hayvanmışçasına galip hükümdarın kendisi tarafından cezalandırılırdı. Bu kişiler dudağına ya da burnuna açılan delikten geçirilen bir tasmayla gezdirilirlerdi.⁵ Bu cezalandırma yöntemi daha önceden Mısırlılarca kraliyet

² J. H. Breasted, *Ancient records of Egypt*, 5 cilt., University of Chicago Press, 1906, 2. cilt, 29 paragraf 70, muhtemelen, 67 paragraf 162, 222 paragraf 555. I. Mendelsohn, "Slavery in the ancient Near East", *Bibl. Archaeol.*, 1946, 9(4): 74-88, 86. E. E. Knudsen, "Fragments of historical texts from Nimrud II", *Iraq*, 1967, 29(1): 49-69, 59, II, 33, 37, 38. "Elam halkının ve ganimetinin en iyileri (tanrılara) sunulmuştur."

³ Oppenheim, *a.g.e.*, 284, 51-65, sağ yüzde, 284-5, 23-26. Knudsen, *a.g.e.*, 59, II, 39-41.

⁴ Sennaherib'in sarayındaki rölyef, 33. oda, Ninive: Londra, British Museum, BM 124801. Eski Ahit'te geçen bir prensin sakat bırakılması ve ölümüne dair bir not 1:6-7.

⁵ A. Parrot, *Nineveh and Babylon*, Londra, Thames & Hudson, 1961: 34, levha 39c, Zincirli'den Kral Asarhaddon steli; ve 77 levha 86, Til Barsip'den Kral Asarhaddon steli. Burun tasması için; Chicago Assyrian Dictionary (baş editör A. L. Oppenheim), Chicago, Oriental Institute, 1962, (daha sonra CAD olarak geçecektir), 16. cilt, 134-7, şarratu, şerre/atu lb. eş.kiri₄ insanlar

tutsaklarına uygulanmıştı.⁶ Ayrıca eski İsraililer de bundan haberdardılar (Resim 1).⁷

Resim 1: Narmer Paleti'nin arka yüzünde betimlenen burun tasması, Kahire Müzesi (krş. Smith, 23. dipnottaki eser, levha 7). (Çizim: *Huw Geddes*)

Delinme neticesinde dokuların zedelenmesi çok acı vermiş olmalıdır. Böyle bir durumda talihsiz adamın kan zehirlenmesinden ölmesi pek muhtemel olmasa da kesinlikle yara enfeksiyon kapardı. Tasmanın kenarlarının sürtünmesinin neden olduğu sürekli tahriş olma durumu, en sonunda yemek yemede ve sıvıları yutmada ciddi derecede sorunlara sebep olan fistül oluşumuna yol açardı. Dokuları çeken tasmanın ağırlığından dolayı yüzün alt kısmının biçimi bozulabilirdi. Bununla birlikte, eğer, dudakta gelişigüzel bir yara oluşumuna sebebiyet verilirse, diş eti iltihabıyla birlikte lokal bir kemik

---

için burun tasması. Değerli taşlardan yapılmış bir burunlar Kutsal Kitap'ta listelenen süslemeler arasında geçer. 3:21.

⁶ W. B. Emery, *Archaic Egypt*, Harmondsworth, Penguin Books, 1961: 44 4. resim, I. Hanedanlıktan Narmer levhasının arkasında sembolik olarak bir şahinin tuttuğu esir kral görünmektedir ve 100 63. resim, II. Hanedanlıktan Kha-sekhem dönemine ait taş bir vazoda yüzün ön tarafına bağlanmış üç tasmayla diz çökmüş bir adam görünmektedir.

⁷ 2. Kings 19:28; Job 41:2; Isaiah 37:29.

enfeksiyonu (=osteomyelitis) oluşması ve dişlerin kaybı neticesinde çene kemiği de zarar görebilirdi. Buruna geçirilen tasmanın, lokal kan zehirlenmesi ve kanamaya yol açması kesin olsa da, ciddi komplikasyonlara neden olması daha az muhtemeldi.

Bazen esir alınan bir kral, şehir kapısı önünde boynuna geçirilmiş demir bir tasmayla kapı direğine bağlanarak halka teşhir edilirdi.⁸ Bu şekilde boyun da dâhil tüm hareketler kısıtlanmış olurdu ve yeteri kadar dinlenmek ve uyumak oldukça zor bir hal alırdı. Demir tasmanın boyun derisine sürtünmesi kan zehirlenmesine yol açardı. Tasmanın ağırlığından ve boyun hareketlerinin kısıtlanmasından dolayı, basınç yaralarının oluşması muhtemeldi. Tutsak kişi geceleri sert soğuklar ve gün boyunca devam eden güneşin kavurucu etkisi gibi hava değişimlerine de maruz kalırdı. Elbisenin koruyucu yalıtımından mahrum kalan çıplak bedenin zatürre, bronşit ve güneş yanığı gibi durumlara davetiye çıkarması muhtemeldi. Sinekler sürekli baş belasydılar ve yanak, çene ve burundaki yaraların yanı sıra cilt lezyonlarının da enfeksiyon kapmasına neden olabilirlerdi.⁹ Üstelik sinek larvalarının sebep olduğu hastalıklar (=myiasis) da ayrı bir olasılıktı.¹⁰ Buna yiyecek ve su eksikliğinin esir alınan kişi için günlük sorunlara yol açması da eklenebilir, zira her ikisinin de kirlenmesi durumu, mide ve bağırsak iltihabıyla dizanteriye yol açabilirdi.

Esir edilen kral şehrin kapısına bağlanmaktan kurtulsa bile, onun ve kraliyet ailesinin bütün üyelerinin el ve ayaklarından zincirlenmiş olması muhtemeldi.¹¹ Böylece onlar halkın önünde tutsak olarak gösterilecek ve

⁸ H. Hirsch, "Die Inschriften der Könige von Agade", *Arch. Orientforsch.*, 1963, 20: 1-82, 35, II, önyüz 25-28; in si-gar-rim a-na ka(d) en-lil. O (I. Sargon) onu (Lugalzagesi) Enlil'in kapısına boyun tasmayla getirdi. Oppenheim, *a.g.e.*, 292: Asarhaddon Wab'ı bir kapiya tasmlayarak bağladı. O ayrıca diğer kralı da Asur'a getirdi ve "onu bir domuz gibi (kapiya..) bağladı" aynı eser 298, VIII, 11-13, Uate'yi Ninive'de bir kapiya bağladı. G. Pettinato, *The archives of Ebla*, New York, Doubleday, 1981, 15, Rida-Hadad sarayda güvence altına alındı (metin U.E.T., 1, 275, önyüz, III, 1-IV, 6). D. D. Luckenbill, *The Annals of Sennacherib*, University of Chicago Press, 1924, 87, 34-36, Shuzubu Ninive'de teşhir edildi. M.Ö ikinci binyılın ortalarında Mısırlı tutsaklara yönelik sembolik muameleyle karşılaştırmız. (C. Desroches-Noblecourt, Tutankhamen, Londra, The Connoisseur ve Michael Joseph, 1963, 51 levha. XIc).

⁹ R. Lau, *The Annals of Ashurbanipal*, Leiden, Brill, 1903, IX, 106-10, çenesinden geçirilen zincir halka nedeniyle delinmiş yanak ve çene.

¹⁰ Mezopotamya'da kesinlikle yaraların kurtlandığı biliniyordu. B. Landsberger, *MSL VI 1 1/2*, 30, 271 a/b, uh.uzu/gig = tu-ul-tu, vücut kurtçukları. Ayrıca W. von Soden, *Akkadisches Handwörterbuch*, Wiesbaden, Harrassowitz, 1959-81 (daha sonra AHw olarak geçecektir), 1369, tültu. Ve Mısır'da (B. Ebbell, *The papyrus Ebers*, Londra, Humphrey Milford, 1937, paragraf lxxviii " Kötü olan bir ayak ya da el parmağının aktığını görürsen (iltihab), kokuları kötüdür ve oralarda ufak kurtlar oluşur (s3, larva) . . "

¹¹ Farklı şekillerde zincir ve kelepçeler bilinmekteydi: *kanmu*, CAD, 1971, 8. cilt, 156; *maşkanu*, CAD, 1977, 10(1), 372; *maksü*, CAD, 1977, 10(1), 139; *semeru*, CAD, 1984, 15, 224; *sät qāti*,

statüleri de köleliğe indirgenecekti.¹² Bu savaş esirlerine ayrıcalıklı muamele edilmiyordu, yalnızca muhafız eşliğinde ilerlemeleri sağlanıyordu. Onlara vurulan zincirler ağırdı, bundan dolayı önemli ölçüde hareketleri kısıtlanmış olmalıydı. El ve ayak bileklerindeki basınç yaraları ikinci dereceden enfeksiyona maruz kalmış yerlerdi ve neticede büyük yaralara yol açmıştı.¹³

Sıradan Erkek Tutsaklar

Bu tarz tutsaklar savaşta ele geçirildikten sonra ayırım yapılmaksızın öldürülebilirlerdi, ancak bu, M.Ö. ikinci binyılın sonu ya da biraz daha sonrası için oldukça nadir gerçekleşir oldu.¹⁴ Bununla birlikte savaş öncesi bir erkek esirin idam töreni gerekli olması ve böylece Hitit ordusunun savaşta yenilgisinden arındırılabilmesi durumunu da eklemek gerekmektedir.¹⁵ Öldürülmüş veya aldıkları yara yüzünden ölmüş tutsakların savaşta galip gelenlerce düzgün bir şekilde gömüldüğü pek mümkün değildi.¹⁶ Sağlık açısından, gömülmeyen cesetlerden kaynaklanan ciddi tehlikenin boyutları, bütün günümüz sağlık bilimcileri tarafından iyice anlaşılmış olsa da, hiç şüphesiz Eskiçağ'da askerî hükümdarlar bu durumun farkında değillerdi.¹⁷

CAD, 1982, 13, 200; ayrıca muhtemelen şişsu, *CAD*, 1962, 16, 214; şibtā/ētu, *CAD*, 1962, 16, 158.

¹² Oppenheim, a.g.e., 284, Sargon Yıllıkları, 51-65 sağ yüz, Hamalı İaubi'di. Aynı eserde, 285, Yıllıklar, 11-15, Ashdodlu İamani, 23-57, Gazalı Hanno, 72-76, Kargamışlı Pisiri. Aynı eser, 286, Yıllıklar, 90-112, bir Yunan gaspçı. Lau, 9. dipnotta geçen eser, I, 130-1, fazla önemli olmayan Mısır kralları. D. D. Luckenbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, 2 cilt., University of Chicago Press, 1926-7. I. cilt, 51 paragraf 145, "Lordum, I (Tukulti-Ninurta I) onu Asur'a getirmeden önce soydu ve bağladı". Ayrıca Jer. 27:2-3.

¹³ Daha sonra Claudius tarafından dikkat çekilecektir. (*Against Eutropius*, II, 342-4). Karşılaştır, Ps. 105:18.

¹⁴ Breasted, 2. dipnotta geçen eser, 3. cilt, 56-7 paragraf 116, 58 paragraflar 118, 119, 4. cilt, 62-3 paragraf 106. Y. Yadin, *The Art of Warfare in Biblical Lands*, Londra, Weidenfeld ve Nicolson, 1963, 399, Balawat'ın tunç kapıları, 4 grubun en solundaki. Londra. British Museum. E. Strommenger ve M. Hirmer, *The Art of Mesopotamia*, Londra, Thames and Hudson, 1964, levha 117, Tello'dan ele geçmiş bir stelin parçası. Mısır'da Horus tarafından yapılan infazlara dikkat (Yadin, aynı eser., 192-3, IV. Tutmosis'in arabası üzerindeki betimlemeler, XVIII. Hanedanlık); ve İsaiah'daki pasaj 13:15-16. Suçlulara bazaen öldürülmeden önce işkence yapılmıştır (2 Maccabees. 7:1-15, 39).

¹⁵ A. Goetze, "Warfare in Asia Minor", *Iraq*, 1963, 25(2): 124-30, 129.

¹⁶ Yadin, a.g.e., 420-1, II. Hol, II. Sargon'un H-I kapısı. Luckenbill, a.g.e., 26, I, 59-60, 46, VI, 9-10. Aynı yazar, 12. dipnotta adı geçen eser, I. cilt, 75 paragraf 221, "savaşçıların cesetlerini üst üste yığdım" (I. Tiglat-Pileser). Aynı yazar, 168 paragraf 480, "Şehrinin kapısının önünde kafaları üst üste diktim" (II. Aşur-nasir-aplu). Aynı eser, 223 paragraf 611, "Cesetlerini her tarafa saçtım" (III. Şulmanu-aşerid).

¹⁷ Karşılaştırınız Ps. 79:2-3, ve 83:9-10.

Bundan başka çok sayıda evcil hayvan ve savaş esirinin bir bölgeden diğerine götürülmesi, daha önceden enfeksiyon bulaşmamış bölgelerde hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Kamlara getirilen tutsakların temel ihtiyaçları karşılanmasına rağmen, sağlığa uygunluk söz konusu değildi. Öyle ki, anormal derecede halsizliğe yol açan salgınlar ve bulaşıcı hastalıklar her zaman ortaya çıkabilirdi. Salgınlar askerlerce de iyi bilinen, orduyu mahveden en ciddi sorundu.¹⁸ Tutsakların bir yerden diğerine götürülmesi ciddi oranda hastalıkların yayılmasına katkıda bulunuyordu. Enfeksiyon kapmış tutsaklar M.Ö. on dördüncü yüzyılın ortalarında Hatti ülkesine götürüldüğünde, Hititler arasında yüksek ölüm oranlarına yol açan ciddi bir salgın hastalık patlak vermişti. Bu hastalık farelerden kaynaklanan tifüs olmalıdır ve Hititlerde toplumun tüm katmanlarında ölümlere neden olarak yıllarca yavaş yavaş ilerlemiştir.¹⁹ M.Ö. ikinci binyılın sonuna doğru Filistinliler tarafından Ahit Sandığı'nın ele geçirilmesi, Filistinlilerin yaşadığı birkaç şehre yayılan bir veba salgınına yol açmış ve buralarda yüksek oranda ölümlere neden olmuştur. Bu salgın hiyarcıklı veba olmalıdır, ancak teşhis kesinlik kazanmamıştır.²⁰

Eskiçağ'da erkek tutsakların ellerini bağlamak ve onları muhafız eşliğinde savaş alanından götürmek yaygın bir uygulamaydı. Halat genellikle bilekleri veya kolları sıkıca bağlamak için kullanılırdı; zincirler bir tutsağın kaçmasına olanak sağlayabilen gevşekliği bir dereceye kadar sağlardı.²¹ Diğer taraftan aşırı derecede sıkı bağlama göğüsün hareketlerini kısıtlayabilir, böylece nefes almak ciddi bir sorun haline gelebilirdi.²² Bu tutsaklar bilerek çıplak

¹⁸ Hastalık Asur ordusunun çoğunu mahvetti. (Josephus, *Antiq.* 10,21-2). Bir askerın "hastalığın bedenini kırıp geçirdiğine" dair şikayeti. (A. M. Blackman and T. E. Peet, "Papyrus Lansing: a translation with notes", *J. Egypt. Archaeol.*, 1925, 11: 284-8, papirüs10, 1ff), ki bu Deir el-Medineh 35, arkayüz 1-7, papirüsüne benzer (S. Sauneron, "Disillusions of the Asiatic war: Pap. Deir el-Medineh 35", *Kêmi*, 1968, 18: 17-27).

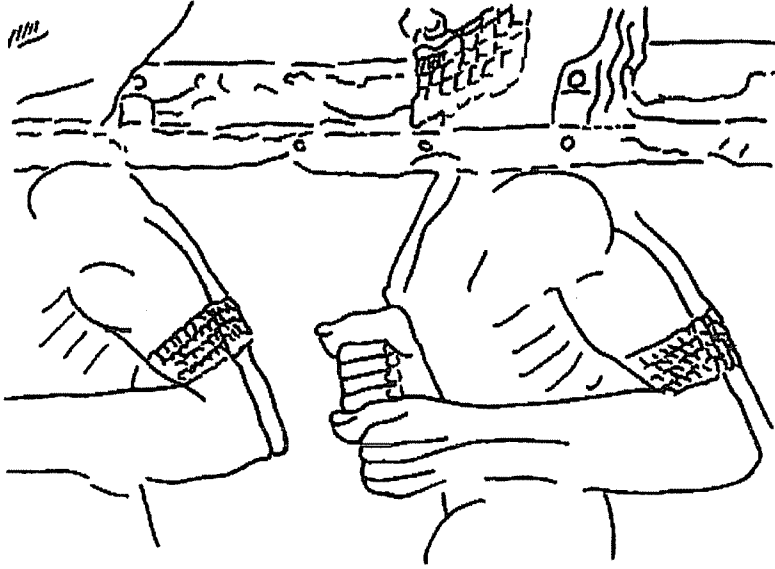
¹⁹ A. Goetze, "Hittite prayers", *ANET*, 393-401, 395, Murşili'nin veba duaları a4, 5 ve b'nin başlangıcı.

²⁰ 1 Sam. 5:6-11; 6:19. J. Preuss, *Biblisch-talmudische Medizin*, Berlin, Karger, 1911, 175-8. Muhtemelen ölümcül veba değildi, bununla birlikte (S. H. Blondheim, "First recorded epidemic of pneumonic plague in 1 Sam. 5 and 6", *Bull. Hist. Med.*, 1955, 29: 337-45), ve Josephus, *Antiq.* 6:1-16. L. I. Conrad tarafından vebanın teşhisinin tam kanıtlanmadığı göz önünde tutulmuştur ("The Biblical tradition for the plague of the Philistines", *J. Amer. Orient. Soc.*, 1984, 104(2): 281-7, 286-7).

²¹ *CAD*, 1984, 15. cilt, 224, metin MDP 23, 307'den alıntı, arka yüz 17, üm şemera apturu, kelepçelerini gevşettim. Metin YOS 7 88, 17, si-mir-ri-e-şu AN.BAR iptatar iltasum, (o) demir kelepçelerini gevşetti ve kaçtı.

²² *CAD*, 1977, 10. cilt (1), 139 *Arch. Orientforsch.*'dan alıntı 19: 57, 60, [r]umme maksîşu lippuş surriş... kolayca nefes alsın diye zincirleri gevşetildi.

bırakılırlardı.²³ Çıplaklık, esir edilip köleleştirilenin küçük düşürücü durumunu vurgulardı; ayrıca onları açık bir şekilde, mühimmatlı ve elbiseli halde olan savaşta galip gelenlerder. ayrı kılarıdı. Çıplak beden özellikle soğuk ya da aşırı sıcak gibi elverişsiz iklim koşullarına maruz kalırdı. Böylece tutsak güneş ışını ve su kaybından çok fazla muzdarip olurdu. Dahası tutsaklar bazen boyun ve kafa hareketlerinin kısıtlandığı boyun bağına hapsedilirlerdi (Resim 2). Önlerini göremedikleri için tökezleyip ayakları zarar görebilirdi.²⁴

Resim 2: Boyun bağı geçirilmiş çıplak tutsaklar: diyorit bir stelden parça, Bađdat (krş. Strommenger ve Himmer, 14. dipnottaki eser, levha 114). (Çizim: *Huw Geddes*)

Dikkat çekici bir durum da, tutsakların kollarını bağlamak için uygulanan bir yöntemdi. Bir grup tutsak, bilekleri önden veya arkadan ya da bir boyun

²³ Strommenger and Hirmer, 14. dipnotta adı geçen eser, levhalar 114, 115. Yadin, 14. dipnotta adı geçen eser, 243, Megiddo'dan veba. Palestine Archaeological Museum, 38780. W. S. Smith, *The Art and Architecture of Ancient Egypt*, Harmondsworth, Penguin Books, 1965, 16 resim 3. Fildişi bir bıçak kabzasının üstünde betimlenen neredeyse çıırılçıplak bir erkek tutsak (Yadin, aynı eser. levha 116, Louvre E 11517), ve Isaiah'a atf 20:4.

²⁴ R. D. Barnett, *Sculptures from the North Palace of Ashurbanipal at Nineveh (668-627 B.C.)*, Londra, British Museum'a emanet edilenler, 1976, levha 67 levhalar A-D. Strommenger and Hirmer, 14. dipnotta geçen eser, levha 118, 214 W. S. Smith, *Interconnections in the Ancient Near East*, Londra, Yale University Press, 1965, resimler 58, 213.

bağıyla kolları bağlanarak kolayca kontrol altında tutulabilirdi. Asurlu muhafızlar kılavuz bir halatla, bağlı tutsaklara rehberlik bile ediyorlardı. Bazen Asurlular tutsakların iki bileklerini birbirine zincirleyerek onların ilerleyişlerini daha da zor duruma sokuyorlardı. Çoğu kez kollar arkaya alınır ve bir halatla arka tarafta dirseklerin az üstünden sıkıca bağlanırdı.²⁵ Sadece Mısır sanatında tutsaklar belli şekillerde gösterilirdi; tutsakların, mensup oldukları millete göre, kolları gelişigüzel başın üstünden bağlanırdı (Resim 3).²⁶

Resim 3: Tutankhamon'un kraliyet arabasında betimlenen tutsakların kollarına yönelik farklı bağlama yöntemleri, Kahire Müzesi (krş.Desroches-Noblecourt, 8. dipnottaki eser, levha XIXb). (Çizim: *Huw Geddes*)

²⁵ Strommenger and Hirmer, 14. dipnotta geçen eser, levha 118, 205, 214 grup 4. Emery, 6. dipnotta geçen eser, 46 resim 5, Narmer'in asa başı, 60 resim 22, Zer dönemine ait yazıt (I. Hanedanlık), 250 resim 148, Ka'a dönemine ait bir asa (I. Hanedanlık). Smith, 24. dipnotta geçen eser, resimler. 58, 213, 219, 220. Smith, 23. dipnotta geçen eser Yadin, 14. dipnotta geçen eser, 138, Mari'den vebalar, Louvre AO 19820.

²⁶ Desroches-Noblecourt, 8. dipnotta geçen eser, levha XIXb. Smith, 24. dipnotta geçen eser C. F. Nims and W. Swaan, *Thebes of the pharaohs*, Londra, Elek Books, 1965, levha 81. Yadin, 14. dipnotta geçen eser, 233, II. Ramses'in Asyalı esirleri.

Dirsek bölgesinden kolların sıkıca bağlanması kolların merkezden uzak bölgelerine kan akışını engellemesine neden olabileceği çok olasıdır. Daha önce zikredilen Medinet Habu'daki çizimlerde görüldüğü gibi, kolların başın üstünden sıkıca bağlanması durumunda damar tıkanması daha fazla söz konusu olabilirdi.²⁷ Bu bağların daha sonra gevşetilmesi ve merkezden uzak dokulara kan akışının yeniden sağlanması neticesinde, dokular kalıcı bir zarara maruz kalmıyordu, fakat tamamıyla damar tıkanması meydana geldikten sonra, bir saat gibi kısa bir zaman dilimi içinde dokularda geçici felç durumlarının gerçekleşmesi söz konusu olabiliyordu.

Tutsakları elden kaçırmamak için alınan tüm bu yöntemler onları hareket halindeyken düzene sokmaya yönelikti. Öyle ki ilerleyiş durumunda, düşmeden kaynaklanan yaralanma ve travmalar oldukça ciddi tehlikeler doğururdu. Bu tarz kazaların yol açtığı deri yaraları ikinci dereceden enfeksiyona maruz kalırdı. Dokulardaki hem travmatik ve hem de damarsal reaksiyon soğuk hava neticesinde daha da kötüye giderdi. Seferlerin çoğunun baharda ya da yaz ayında yapılmasına rağmen, yılın bu zamanında bile bilinen düşük gece sıcaklıkları yeteri kadar kalın giyinmemiş esirler için ciddi sayılabilecek durumlara yol açabilirdi. Anadolu'daki iklimin sert olduğu çok iyi bilinmekteydi.²⁸ Buna rağmen kötü havada askeri seferlere girilmedi.²⁹ Mezopotamyalı askerler ayaz, kar ve buza yabancı değildiler³⁰ ve soğuktan dolayı oluşan deri yaralarından haberdardılar.³¹ Elverişsiz hava koşulları tüm tutsakları etkilerdi, onların vücut ısısı düşmesi, zatürre, soğuktan donma ve hatta civar dokuların kangren olmasını kolaylaştırırdı.

Bazen esirlerin ayaklarına da önemli oranda ayak hareketlerini sınırlayan demirler vurulurdu.³² Ayak bileklerinde basınç yaraları meydana gelebilirdi; bu yaralar kolayca enfeksiyon kapabilir ve neticede büyük yaralara yol açabilirdi.

²⁷ Nims and Swaan, *a.g.e.*, levha 81 sağ.

²⁸ Gen. 31:40; 2 Sam. 23:20; ayrıca Job 6:16 ve 9:30; Ps. 147:16-17; Prov. 25:13; Jer. 18:14 ve 36:30.

²⁹ Luckenbill, 8. dipnotta geçen eser, 41, V, 6-9, 88,43. F. Thureau-Dangin, *Une Relation de la Huitième Campagne de Sargon (714 av. J-C)*, Paris, Geuthner, 1912, 22, 127-34; 24, 146-7. Daha geç bir dönemde Yunan askerlerinin zorluklara katlanması (Xenophon, *Anabasis*, 4. 5. 12-13, 7. 4. 3-4).

³⁰ Frost, *halpü*, CAD, 1956, 6. cilt, 49. Kar ve buz, *kuppü*, CAD, 1971, 8. cilt, 551. H. W. F. Saggs, "The Nimrud letters, 1952-part V", *Iraq*, 1959, 21: 158-79, 172. No. 61.5'-7', LÚ.ERIM.MEŠ [A]NŠE.KUR.RA.MEŠ š[a] i-si-ia ina ku-pi-e [m]ji-e-tu, benimle birlikte olan birlikler (ve) atlılar soğuktan ölmek üzereler. Şalgu, *AHw* 1147, şuripu, *AHw* 1284.

³¹ mah = *tilgiitu* = soğuktan kaynaklanan yara ve su toplaması, *AHw* 1358, Aramice'ye dayandırılmıştır.

³² Barnett, 24. dipnotta geçen eser, levha 17b, BM 124931. Oppenheim, 1. dipnotta geçen eser, 298, VIII, 24 44. Kıyaslayın; Pss. 105:18 ve 107:10.

Bu komplikasyonlar daha sonraları Asurlular tarafından farkına varılmıştı. Zira tüm zincirleri ortadan kaldırmışlar, kol ve ayaklara hareket özgürlüğünü geri vermişlerdir. Bunun yanı sıra onlara savaşın galip hükümdarı adına ganimetleri taşıttırmışlardı.

Tutsakların Sakatlanması

Herhangi bir tutsak ele geçirildikten sonra sakat bırakılırdı. Bu uygulama, savaşın galip hükümdarına karşı isyan eden suçluların cezalandırılması ve aynı zamanda kolayca tanınır bir hale getirilmesi gibi iki şeye yarardı, böylece onların kaçmaları çok daha zor olurdu. Tutsakları kör etme³³ ya da damgalama³⁴ sakat kalmalarına yol açardı ve neticede yaralar enfeksiyon kapardı. Bu durumun ölüme yol açma ihtimali bulunsa da, daha ziyade deri tümörü oluşabilirdi.³⁵ Tutsaklar çoğu zaman büyük şehirlerde bulunan tapınaklarda çalıştırılırlardı. Sakatlıkları bir köle olarak çalışmasını engelleyecek kadar ciddi olmayabilirdi. Bununla birlikte çok hoş bir uygulama olmasa da sakat bırakma esirleri kontrol altında tutmak için harika bir yöntemdi.³⁶ Yahudi hukukunun Musevi olanların bedenlerine yönelik sakatlamaların hepsini yasak etmesine rağmen,³⁷ gönüllü bir kölenin kulağının delinmesine izin verilirdi,³⁸ ancak bu uygulama Tevrat'a göre savaşta esir alınanlara uygulanmazdı.³⁹

Erkek tutsakların vücutlarında ara sıra unutamayacakları kasten bir iz bırakılırdı. Bu, savaşın kazanan kralın fethettiği halka gücünü sürekli hatırlatmaya yönelik bir cezalandırma yöntemiydi; bu sayede onlar açık bir şekilde diğer suçsuz vatandaşlardan ayrılmış olunuyordu.⁴⁰ Yüz, kulaklar ve

³³ Luckenbill, 12. dipnotta geçen eser, 146 paragraf 445, 168 paragraf 480 (II. Aşur-nasir-aplu).

³⁴ Üstüncörü yapılan köle damgaları, arrātu, CAD, 1968, 1(2). cilt, 305; hutārtu, CAD, 1956, 6, 264, kakkabtu, CAD, 1971, 8, 45, ayrıca tapınaklara ganimet için alınabilecek hayvanlara da uygulanmıştır. šāmitu (šamātu I), AHw 1155, 1156, šimtu, šindu, AHw 1238. Ayrıca Mısırlılar arasında Šbw (Breasted, 2. dipnotta geçen eser, 4. cilt, paragraf 405) ve eski İsraililer (Gen. 4:15; İsaiah 44:5 ve 49:16; Ezek. 9:4).

³⁵ N. Goldstein, "Complications from tattoos", *J. Dermatol. Surg. Oncol.*, 1979, 5(11): 869-78, 869-70. C. P. Jones, "Stigma: tattooing and branding in Graeco-Roman antiquity", *J. Rom. Stud.*, 1987, 77: 139-55, 143, muhtemelen Roma döneminde bile dövme yapılması ve damgalama ölümcüldü.

³⁶ Kutsal Kitap 16:21; ve ayrıca Josh. 9:23.

³⁷ Lev. 19:28, 21:5.

³⁸ Exodus 21:6; Deut 15:17.

³⁹ Kutsal Kitap 1:7.

⁴⁰ Luckenbill, 12. dipnotta geçen eser, 146 paragraf 445. Knudsen, 2. dipnotta geçen eser, 58, II, 12-15, UN.MEŠ (kur)NIM.MA (ki) ša (md)BA.PAB.MEŠ.SU AD AD ba-ni-ja ina MUR ta-ha-zi NUNDUN.MEŠ-šu-un ip-ru-'u-u-ma [i]t-ba-lu bu-un-na-an-ni-šu-un. Elam halkının dudaklarını dedem Sennaherib savaşta kesti ve yüzlerini sakatladi.

dudaklardaki bu yaralar enfeksiyon kapmaya ve deri tümörü oluşumuna çok müsaitti.⁴¹ Çiğnemenin zor olmasına rağmen, talihsiz esirin çalışması için gerekli olan bedensel kapasitesi asla azaltılmazdı. Erkek tutsaklara elleri ve ayaklarının kesilmesi cezası verilmesi oldukça nadir rastlanılan bir durumdu, çünkü böyle bir uygulama onları işe yaramaz hale getirebilirdi.⁴²

Kadın ve Çocuklar

Kadın ve küçük çocuklar, ev ve mallarını korumak amacıyla savaşa girmedikleri için masum savaş kurbanları olarak varsayıyorlardı. Savaşın yasal ganimetleri olarak görüldükleri için, çoğu zaman zarar verilmeden doğrudan köle yapılırlardı, ancak bazı durumlarda esir alındıktan sonra öldürülürlerdi.⁴³ Ele geçirilen askerlerin aksine, kadın ve çocuklara yalnızca az sayıda muhafız eşlik eder ve hiç zincirlenmezlerdi.⁴⁴ Dahası çocuklara özgürce sağda solda gezinmelerine izin bile verildi. Onlara esirlik durumunda ebeveynleri eşlik ederdi. Bazen onlar çizimlerde yetişkin tutsaklar tarafından taşınır bir halde veya arabalarda yolculuk ederken betimlenmiştir. Bu yüzden kadın ve çocuklar esaret altındayken asgari düzeyde sakatlanma durumu yaşarlardı. Yalnızca uzun mesafeler almanın fiziksel zorluğundan nasibini alıyorlardı.⁴⁵

Köleler değerli mallar olarak sayılırlar ve böyle muamele görürlerdi. Bir güvenlik önlemi ve sahibinin kim olduğunun kanıtı olarak, çoğu zaman tutsakların derilerine özel bir damga yapılırdı. Bu yaralar enfeksiyon kapmış olabilir.⁴⁶ Bazı durumlarda seçilen erkek çocuklar sıkı bir şekilde kontrol altında tutuldukları kraliyet sarayında hizmet etmesine izin verilmeden önce hadım

⁴¹ hutārtu, *AHW* 362, "eine stabförmige Sklavenmarke" bir deri tümörüne işaret edebilir.

⁴² Luckenbill, 12. dipnotta geçen eser, 145 paragraf 443, "yetkililerin uzuvlarını kestim", 157 paragraf 465, "200 canlı esir aldım, ellerini kestim (kollarını)" (II. Aşur-nasir-aplu). Elleri kesilen ölü düşmanların sayısı (Breasted, 2. dipnotta geçen eser, 4. cilt, paragraflar 42, 52, 53, 110, 2. cilt, paragraflar 9, 10, 13, 14).

⁴³ Luckenbill, 12. dipnotta geçen eser, 146 paragraf 445, Kinabu'nun yıkımı. Num. 31:17-18; Deut. 2:34 ve 3:3; Jer. 29:21; Ezek. 26:8; Amos 1:13; 2 Kgs. 15:16 ve 8:12; ayrıca Ps. 137:9; Hos. 13:16 ve Zech. 13:7.

⁴⁴ Kraliyet tutsaklarına yapılan muamele (Oppenheim, 12. dipnotta geçen eser); tutsaklar bellerinden birlikte bağlandı. (Yadin, 14. dipnotta geçen eser, 146, Mısır mezarından resim, V. Hanedanlık).

⁴⁵ Blackman and Peet, 18. dipnotta geçen eser, Pap. Latising 10, 5ff. Sauneron, 18. dipnotta geçen eser, Pap. Deir el-Medineh 35 arka yüz 5-7.

⁴⁶ 34. dipnotta bakınız. Eşnunna'nın kölelerini kontrol etme konusunda (A. Goetze, "The laws of Eshnunna", *ANET*, 161-3, 163 paragraflar 51, 52); ve ayrıca Babil'de (G. R. Driver and J. C. Miles, *Babylonian Laws*, 2 cilt., Oxford, Clarendon Press, 1955-6, 2. cilt, paragraflar. 15-17).

edilirlerdi.⁴⁷ Bu uygulama uyuşturulmadan yapılırdı ve kesinlikle çok ciddi sakatlanmalara yol açardı. Ayrıca şok ve aşırı kan kaybı gibi durumlar yaşam için çok büyük bir risk taşırdı. Her şeyden ötesi böyle bir uygulama her zaman başarılı sonuçlanmadığı için tekrarlanmak zorundaydı, sonuçta tekrardan çocuk ölüm riskiyle karşı karşıya kalırdı.⁴⁸

---

⁴⁷ A. K. Grayson, *Assyrian Royal Inscriptions*, 1. cilt, *From the Beginning to Ashur-resha-ishi I*, Wiesbaden, Harrassowitz, 1972, 140 paragraflar 908-10 (Ninurta-apil-Ekur). 2 Kgs. 20:18; Jer. 52:25-7; Isa. 39:7 ve karşılaştır Dan. 1:3-4. *taptiru*, *AHW* 1323, hadım etme.

⁴⁸ Grayson, *a.g.e.*, 132 paragraf 859 (I. Tukulti-Ninurta).